

ЕКОНОМІЧНА СТІЙКІСТЬ ЯК БАЗОВИЙ КОНЦЕПТ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

©2024 ЗАЛІЗНЮК В. П., КАЛЮЖНА Н. Г., ЩЕЛКУНОВ І. В.

УДК 338(477)
JEL: F01; H56

Залізнюк В. П., Калюжна Н. Г., Щелкунов І. В. Економічна стійкість як базовий концепт у сфері національної безпеки

Статтю присвячено розкриттю теоретичних основ дослідження економічної стійкості у взаємозв'язку з національною безпекою. Посилення уваги до концепту національної стійкості та економічного базису її забезпечення зумовлюється розширенням спектра нових загроз унаслідок зростання глобальної взаємозалежності, невизначеності та геополітичної напруженості в міжнародних відносинах. Результати аналізу наукових публікацій засвідчили, що при беззаперечному визнанні важливості забезпечення економічної стійкості в науковому середовищі спостерігається амбівалентність поглядів щодо її сутності та місця в структурі національної економічної безпеки. Встановлено, що попри складність і багатогранність поняття стійкості, у загальному випадку цей концепт можна охарактеризувати як здатність системи постійно розвиватися й адаптуватися до турбулентності, зберігаючи при цьому свою основну функцію та структуру. Розкриття хронології розвитку концепції стійкості підтверджує актуалізацію підходів до забезпечення національної безпеки під впливом нових геополітичних загроз і ключову роль стійкості в стратегіях національної безпеки. Аналіз концепту стійкості в інтерпретації НАТО та ЄС дозволяє дійти висновку, що його розуміння корелює з місією, принципами та цінностями міжнародних організацій. Обґрунтовано, що попри дискурсивний характер і контрасти в трактуванні, економічна стійкість виступає ключовим компонентом стратегії національної безпеки. Визначено принципи відмінності між безпекою та стійкістю як взаємопов'язаними, але різними концепціями, які полягають у характері заходів щодо їх забезпечення. Зазначено, що забезпечення економічної безпеки як комплекс заходів із запобігання матеріалізації або ескалації загроз має проактивний і превентивний характер. Натомість економічна стійкість асоціюється зі здатністю адаптуватися до загроз і мінімізувати їх негативний вплив у разі спрадження, тобто передбачає реалізацію як проактивних, так і реактивних дій. Констатовано, що подальші дослідження економічної стійкості як базового концепту у сфері національної безпеки потребують ідентифікації показників її оцінювання та передумов забезпечення у форматі систем колективної безпеки та оборони.

Ключові слова: економічна стійкість, національна безпека, геополітичні загрози, міжнародні організації, колективна безпека.

Рис.: 1. **Бібл.:** 20.

Залізнюк Вікторія Петрівна – доктор наук з державного управління, професор, завідувачка кафедри публічного управління та адміністрування, Державний торговельно-економічний університет (вул. Кіото, 19, Київ, 02156, Україна)

E-mail: v.zalizniuk@knu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7014-0207>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/2752503>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57215821890>

Калюжна Наталія Геннадіївна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри світової економіки, Державний торговельно-економічний університет (вул. Кіото, 19, Київ, 02156, Україна)

E-mail: n.kalyuzhna@knu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0513-705X>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/L-8274-2016>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56530688200>

Щелкунов Ігор Володимирович – менеджер відділу міжнародних зв'язків, ТОВ «ВіДі Мото Лайф» (вул. Велика Кільцева, 58, Київ, 08131, Україна)

E-mail: igor.shchelkunov@gmail.com

UDC 338(477)
JEL: F01; H56

Zalizniuk V. P., Kalyuzhna N. H., Shchelkunov I. V. Economic Resilience as a Basic Conception in the Field of National Security

The article is devoted to the disclosure of the theoretical foundations of the study of economic resilience in relation to national security. Increased attention to the conception of national resilience and the economic basis for its provision is due to the expansion of the range of new threats due to the growth of global interdependence, uncertainty and geopolitical tensions in international relations. The results of the analysis of scientific publications showed that with the unconditional recognition of the importance of ensuring economic resilience in the scientific community, there is an ambivalence of views regarding its essence and place in the structure of national economic security. It is determined that despite the complexity and versatility of the concept of resilience, in the general case, the related conception can be characterized as the ability of a system to constantly develop and adapt to turbulence, while maintaining its main function and structure. The disclosure of the chronology of the development of the conception of resilience confirms the actualization of approaches to ensuring national security under the influence of new geopolitical threats and the key role of resilience in national security strategies. The analysis of the conception of resilience in the interpretation of NATO and the EU allows us to conclude that its understanding correlates with the mission, principles and values of international organizations. It is substantiated that, despite the discursive nature and contrasts in interpretation, economic resilience is a key component of the national security strategy. The fundamental differences between security and resilience are defined as interrelated, but different conceptions, which lie in the nature of measures to ensure them. It is noted that ensuring economic security as a complex of measures to prevent the materialization or escalation of threats is proactive and preventive. In turn, economic resilience is associated with the ability to adapt to threats and minimize their negative impact if they materialize, i.e. involves the implementation of both proactive and reactive actions. It is stated that further studies of economic resilience as a basic conception in the sphere of national security require identification of indicators of its assessment and prerequisites for ensuring in the format of systems of collective security and defense.

Keywords: economic resilience, national security, geopolitical threats, international organizations, collective security.

Fig.: 1. **Bibl.:** 20.

Zalizniuk Viktoriia P. – D. Sc. (Public Administration), Professor, Head of the Department of Public Administration and Management, State University of Trade and Economics (19 Kioto Str., Kyiv, 02156, Ukraine)

E-mail: v.zalizniuk@knote.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7014-0207>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/2752503>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57215821890>

Kalyuzhna Nataliya H. – D. Sc. (Economics), Professor, Professor of the Department of World Economy, State University of Trade and Economics (19 Kioto Str., Kyiv, 02156, Ukraine)

E-mail: n.kalyuzhna@knote.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0513-705X>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/L-8274-2016>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56530688200>

Shchelkunov Igor V. – Manager of the Department of International Relations, LLC “ViDi Moto Life” (58 Velyka Kiltseva Str., Kyiv, 08131, Ukraine)

E-mail: igor.shchelkunov@gmail.com

У сучасних умовах глобальне середовище безпеки є непередбачуваним. Загрози походять від державних і недержавних агресорів, а також від катастроф природного та техногенного характеру. Війни, тероризм, кібератаки та інші загрози постійно створюють напругу для оборонних установ багатьох країн, роблячи їх дедалі вразливішими до потрясінь, які можуть мати неймовірні наслідки. Жодна нація не може ефективно захистити себе, якщо її деградують руйнівні впливи, як-от: втрата критичної інфраструктури, перебої в ланцюжках поставок, кампанії з дезінформації та інші загрози, які можуть розколоти та послабити суспільство. Це обумовлює потребу в науковому пошуку нових шляхів, актуальних відповідей на виклики та випередження загроз в умовах зовнішньої агресії та внутрішньої нестабільності, зокрема шляхом звернення до осмислення поняття національної стійкості.

Наукові дискусії щодо стійкості до криз, пов'язаних з війнами, конфліктами, стихійними лихами тощо, значно актуалізувалися серед зарубіжних науковців протягом останніх років. Системи забезпечення національної безпеки та національної стійкості, спільні сторони та відмінності цих концепцій розглянуто в роботах Г. Рідлі (G. Ridley), Д. Мардхані (D. Mardhani) та співавторів, Б. Шарте (B. Scharte) [1–3] та інших.

У низці зарубіжних досліджень наголошується на принципових відмінностях концептів національної безпеки та національної стійкості. Так, К. Ф'єдер (C. Fjäder) наголошує на тому, що поява концепту національної стійкості на порядку денному забезпечення національної безпеки зумовлена розширенням спектра нових загроз унаслідок зростання глобальної взаємозалежності та невідомості [4]. На відмінності між цими поняттями звертає увагу також Д. Чендлер (D. Chandler) [5].

На думку науковця, вони полягають у цілях, інструментах та організації їх забезпечення. Автор переконаний, що національна безпека спрямована передусім на захист «жертв» від дії загроз і кризових ситуацій, реагування за фактом їх настання, усунення негативних наслідків, тоді як забезпечення національної стійкості передбачає усунення вразливостей і можливих причин виникнення кризових ситуацій, попередження загроз, підготовку до реагування на кризи.

Актуальність дослідження проблематики національної стійкості зумовлена викликами, які особливо постали перед Україною у зв'язку з російським повномасштабним вторгненням. Ще у 2014 році в результаті анексії Криму та окупації частини території Донецької та Луганської областей проявилися системні прогалини в національній безпеці України. Тому питання національної стійкості в контексті національної безпеки розглядалося і вітчизняними науковцями. Так, слід відмітити роботу С. Пирожкова, у якій робиться спроба обґрунтування концепції національної стійкості в сучасних геополітичних умовах як стійкості цивілізаційної суб'єктності країни, визначення її стратегії забезпечення збалансованості розвитку та успішної протидії зовнішнім і внутрішнім загрозам [6]. Автор розглядає питання взаємодії національної стійкості та національної безпеки держави, а також ідентифікує проблеми інституційного забезпечення її стратегії.

У монографії О. Резнікової [7] досліджуються теоретичні та практичні аспекти забезпечення національної стійкості в умовах мінливості та невизначеності безпекового середовища. На основі аналізу зарубіжного практичного досвіду забезпечення національної стійкості запропоновано рекомендації щодо концептуальних засад і моде-

лі забезпечення національної стійкості в Україні, формування та реалізації комплексної державної політики у сфері національної безпеки та стійкості, удосконалення законодавства України у відповідній сфері.

Здатність держави захищати свою фінансово-економічну систему лежить у площині національної економічної стійкості. Економічну складову стійкості та безпеки держави досліджували у своїх роботах А. Бойко зі співавторами, В. Маргасова, Т. Тищук та інші [8–11]. Політичний і соціологічний аспекти національної стійкості України розглянуто в роботі М. Назарова [12]. Дослідження здійснювалося ще до повномасштабного вторгнення росії в Україну, однак автор робить висновок, що потенціал розвитку національної стійкості в нашій країні полягає в досить розвиненому інституті громадянського суспільства та волонтерства, що є невід’ємним складником забезпечення стійкості.

Узагальнюючи результати аналізу наукових публікацій, можемо констатувати, що при беззаперечному визнанні важливості забезпечення економічної стійкості в науковому середовищі спостерігається амбівалентність поглядів на її сутність і місце в структурі національної економічної безпеки. Актуальність даної проблематики в контексті воєнно-політичних викликів, що постають наразі перед Україною, зумовлюють необхідність розкриття теоретичних основ дослідження економічної стійкості у взаємозв’язку з національною безпекою держави, що і є *метою* статті.

Традиційна концепція національної безпеки бере свій початок від лінії модерністської політичної та соціологічної думки Томаса Гоббса до Макса Вебера, яка полягає в тому, що держава повинна мати абсолютну монополію на законне використання фізичної сили і що безпека є головною відповідальністю держави. Виходячи з цього традиційного погляду на національну безпеку сенс існування національної держави полягає в забезпеченні безпеки шляхом створення професійної бюрократії безпеки (наприклад, охорони кордону, військових, правоохоронних і воєнізованих організацій) для управління зовнішніми та внутрішніми загрозами національній безпеці. Крім того, сферою застосування традиційної концепції національної безпеки було передусім підтримання безпеки в межах географічно визначеної території з метою захисту виживання держави від зовнішніх і внутрішніх загроз [13].

Протягом 2000-х років у сфері стратегічних досліджень і управління надзвичайними ситуаціями набув поширення досить позитивістський підхід до стійкості. Стійкість розглядалася як ін-

струмент вирішення проблем, який відкриває безпеку для цілого ряду нових акторів і, таким чином, певною мірою залишає державу позаду. Стійкість, яка розглядається як аналітичний і практичний інструмент, допомагає зрозуміти складність, яка визначає поточне середовище безпеки і «демократизує» відповіді, залучаючи та надаючи повноваження іншим учасникам. Приблизно у 2010 р. з’явилася альтернативна течія літератури про стійкість, щоб оскаржити підходи до вирішення проблем. Дискурси про стійкість уряду стали ретельно досліджуватися щодо практик, які вони, як правило, узаконюють. Тобто були поставлені політичні питання про те, що дає стійкість і кому. Цей підхід розглядає стійкість як здебільшого неоліберальний інструмент, коли держава – хоча й одягнена в логіку розширення можливостей – робить внесок у наявні та нерівні структури влади.

Трансформація концептуальних підходів до забезпечення національної безпеки під впливом нових геополітичних загроз – як гібридного світового порядку, так і окремих країн-агресорів – актуалізувала феномен національної стійкості. Особливо міцну позицію стійкість завоювала в дослідженнях безпеки протягом останнього десятиліття, про що також свідчить створення спеціалізованого журналу під назвою «Resilience: International Policies, Practices and Discourses» [14]. На початку 2017 р. було опубліковано Посібник Routledge з міжнародної стійкості за редакцією Д. Чендлера та Дж. Коуфі (*D. Chandler, J. Coaffee*) [15].

Стійкість (від лат. *resilio* – різко змінюватися або повертатися назад; англ. *resilience* – життєстійкість, спроможність відновлюватись) є складним і багатограним поняттям, що означає здатність до відновлення та, у деяких випадках, перетворення під впливом негативних подій [8]. За визначенням ОЕСР, поняття «стійкість» спрямовано на здатність не тільки протистояти несприятливим впливам і відновлюватися від них, але й «повертатися до стану, сильнішого за попередній, і навчатися з досвіду» [16].

Концепцію стійкості можна загалом охарактеризувати як здатність системи постійно розвиватися й адаптуватися до турбулентності, зберігаючи при цьому свою основну функцію та структуру. Враховуючи це загальне визначення, можна інтуїтивно відчувати широке розмаїття можливих застосувань і цілей цього терміна в політиці та практиці безпеки. Ця концепція вперше з’явилася в англійській версії в словниках 17 століття, а з 1970 р. принцип стійкості домінував, зокрема, у сфері екології та застосовувався до незліченних систем у різних просторових масштабах.

Різні міжнародні організації пропонують різні інтерпретації стійкості. НАТО [17] визначає її як «індивідуальну та колективну спроможність готуватися до потрясінь і зривів, протистояти їм, реагувати на них і швидко відновлюватися після них, а також забезпечувати безперервність діяльності Альянсу», тоді як Європейський Союз (EU) розглядає стійкість як «здатність не тільки протистояти викликам і справлятися з ними, але й проходити перехідний період у стійкий, справедливий і демократичний спосіб», окреслюючи чотири взаємопов'язані виміри – соціальну та економічну, геополітичну, екологічну та цифрову стійкість [18]. У сучасних взаємопов'язаних економіках будь-яка регіональна подія (така як конфлікт, економічна криза або стихійне лихо) може мати побічні ефекти на глобальному рівні, породжуючи потребу в розвитку стійкості, зокрема економічної, щоб гарантувати, що країна може витримувати вплив екзогенних ударів різної природи.

Стойкість складних систем, в інтерпретації НАТО, надзвичайно важко виміряти або кількісно визначити. Щоб втілити цю концепцію на практиці, базові вимоги до «національної стійкості», про які йдеться в статті 73 Комюніке, мають на меті встановити деякі принципові орієнтири. Альянс та його членів можна вважати стійкими до тих пір, поки вони здатні підтримувати безперебійне функціонування таких складників безпекових та оборонних процесів [19]: стійкі критично важливі державні служби; надійні джерела енергії; боротьба з неконтрольованим переміщенням людей; стійкі харчові та водні ресурси; здатність справлятися з масовими жертвами; стійкі системи цивільного

зв'язку (кіберсистеми); стійкі транспортні системи для цілей НАТО [17].

І НАТО, і ЄС, як правило, дотримуються своїх традиційних місій, принципів і цінностей у аналізованому дискурсі. Саме це створює певний контраст у їх розумінні стійкості. НАТО дискурсивно застосовує стійкість до традиційних принципів оборонної співпраці та стримування, з одного боку, і до «нових» викликів інфраструктурного, екологічного чи демографічного характеру, з іншого боку. ЄС використовує стійкість у контексті державного будівництва, належного управління, прав людини та сталого розвитку. Іншими словами, місія та природа цих двох організацій визначають способи, якими концепт стійкості характеризується в обох випадках.

Безпековий і військовий ландшафт, що розвивається, підкреслив необхідність для країн і міжнародних організацій, включно з НАТО та ЄС, інтегрувати економічні аспекти в концепцію національної оборони. Командування Об'єднаних сил спеціальних операцій (SOF) школи спеціальних операцій НАТО [17] розглядає комплексну оборону як офіційну урядову стратегію, яка охоплює загальносуспільний підхід до захисту нації від потенційних загроз на основі п'яти основних базисних елементів оборони – соціальному та психологічному захисті, економічній безпеці, військовій обороні, кіберзахисті, цивільній обороні, а також внутрішній і прикордонній безпеці. Усі ці «стовпи» спираються на основу стійкості, яка має бути результатом зусиль усього суспільства (рис. 1).

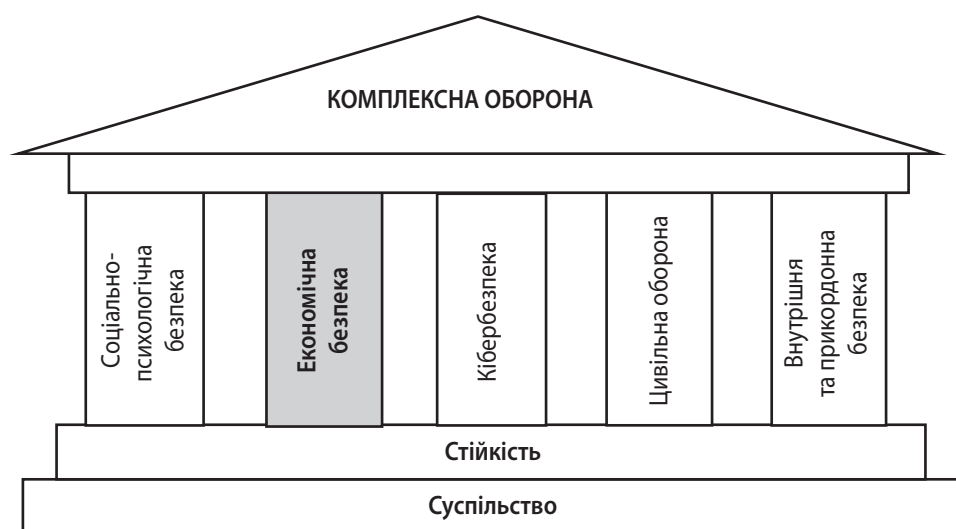

Рис. 1. Базисні елементи оборони

Джерело: сформовано авторами за [17].

Одним із ключових питань для створення національної стратегії стійкості є визначення того, наскільки стійкість відповідає обов'язкам держави керувати національною безпекою. Принципові відмінності між безпекою та стійкістю очевидні: як у просторовому, так і в часовому масштабі та цілях це дві взаємопов'язані, але різні концепції [4].

Передусім, забезпечення безпеки має, по суті, превентивний і проактивний характер, спрямований на захист держави та громадян від загроз, виявлених та оцінених за допомогою засобів розвідки та правоохоронних органів, або оцінки ризиків на основі минулих реальних подій. З точки зору свого тимчасового масштабу безпека як стратегія має на меті зупинити загрозу до її матеріалізації чи ескалації, або, у гіршому випадку, перемогти її якомога швидше. Просторова безпека, як правило, відносно специфічна, зосереджена на особах, організаціях, об'єктах і території. Якщо об'єкт безпеки знищено, порушено або скомпрометовано, це вважається невдачею. Таким чином, безпека є відносно специфічною з точки зору її цілей, і рівень її успіху, як правило, можна перевірити. З іншого боку, стійкість – це поєднання проактивних і реактивних заходів, спрямованих на зменшення впливу, але не на запобігання загрозам як таким. Навпаки, стійкість як концепція припускає, що превентивні заходи не мали повного ефекту, а отже, вона зосереджена на мінімізації перебоїв у наданні критично важливих послуг суспільству після того, як подія все ж сталася.

Стійкість є ключем до здатності країни стримувати потрясіння, протистояти їм і відновлюватися після них. У контексті оборони та безпеки стійкість є важливим компонентом оборонного планування, що поєднує військовий потенціал і цивільну готовність. Наприклад, сили оборони та безпеки залежать від надійних мереж послуг і продуктів приватного та державного секторів. Таким чином, національна безпека потребує надійних цивільно-військових можливостей, які підтримують державне управління та створюють і підтримують оперативну готовність перед обличчям надзвичайних ситуацій, криз або конфліктів у країні.

Сучасний конфлікт більше не обмежується військовими засобами, а забезпечення безпеки та оборони нації більше не слід сприймати виключно військовим завданням. З військової точки зору обороноздатність країни є результатом взаємодії кількох визначальних факторів: військового потенціалу нації, військового потенціалу супротивника, бажання двох країн воювати та вразливості нації. Країна може зіткнутися із сильним супротивником, який має слабшу волю до боротьби, і доки її власні вразливі місця виявлені та пом'якшені, вона

має більшу ймовірність виграти конфлікт, навіть якщо її власні військові можливості слабші. І навпаки, країна із сильним військовим потенціалом може бути значно ослаблена власною вразливістю, навіть перед слабшим ворогом. Зменшення вразливості країни також означає підвищення стійкості та врахування важливості національної економіки в мирний час, кризи та війни.

Розбудова економічної стійкості є важливою складовою забезпечення національної оборони з різних точок зору. У мирний час потужна економіка підтримує розвиток і розширення необхідного військового потенціалу. Під час кризи та війни супротивники можуть використовувати економічні інструменти як зброю примусу та війни, і водночас економіка відіграє вирішальну роль у підтримці військових зусиль у випадку, якщо країна безпосередньо залучена до конфлікту.

Таким чином, економічна стійкість виступає ключовим компонентом стратегії національної безпеки. У контексті економічного розвитку економічна стійкість спрямована на те, щоб краще підготувати країну до того, щоб передбачити, витримати та відновитися від будь-якого типу шоку, зриву чи стресу, яких вона може зазнати [20]. Часто потрясіння/порушення економічної бази країни проявляються трьома способами:

- 1) кризи чи інші значні події в національній чи міжнародній економіці, які впливають на попит на товари місцевого виробництва та споживчі витрати;
- 2) спад в окремих галузях, які становлять критичну складову економічної діяльності регіону; та/або
- 3) інші зовнішні потрясіння (війна, стихійне або техногенне лихо, наслідки зміни клімату тощо).

Використання економічних та інших інструментів гібридної війни в сучасних умовах безпеки та їх глибоко дестабілізуючий вплив на стабільність і розвиток країни роблять вивчення економічної стійкості комплексним, багатогалузевим і міждисциплінарним завданням, а також необхідною умовою для визначення та реалізації конкретних заходів щодо зміцнення національної безпеки.

ВИСНОВКИ

Розбудова економічної стійкості є важливою складовою забезпечення національної оборони як у мирний час, коли потужна економіка підтримує необхідний військовий потенціал, так і під час війни – підтримуючи безпосередньо військові зусилля. Економічна стійкість як ключовий компонент стратегії національної безпеки спрямована на те,

щоб краще підготувати країну до того, щоб передбачити, витримати та відновитися від будь-якого типу шоку, зриву чи стресу, яких вона може зазнати. Шоки можуть проявлятися, по-перше, у вигляді національних чи глобальних економічних криз, по-друге, шляхом скорочення діяльності критично важливих сфер економіки, і, по-третє, шляхом зовнішніх потрясінь (війни, стихійного або техногенного лиха, наслідків зміни клімату).

Концепції безпеки та стійкості мають ряд принципових відмінностей залежно від простору, часового масштабу та цілей. Стійкість поєднує проактивні та реактивні заходи, спрямовані на зменшення впливу, але не на запобігання загрозам як таким. Стійкість як концепція зосереджена на мінімізації перебоїв у наданні критично важливих послуг суспільству після того, як подія все ж сталася. Також стійкість, на відміну від безпеки, передбачає здатність адаптуватися до збоїв і відновлюватися після них до нормального стану протягом прийняттого періоду часу, а не намагатися «перемогти» збій або його джерело.

Перспективи подальших досліджень полягають в ідентифікації показників, якими може бути оцінений рівень економічної стійкості, а також чинників, які забезпечують її посилення, зокрема – у форматі систем колективної безпеки та оборони національних економік. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Ridley G. Resilience and National Security. In: *The Palgrave Handbook of Security, Risk and Intelligence* / Dover R., Dylan H., Goodman M. (Eds). London : Palgrave Macmillan, 2017. P. 79–98.
DOI: https://doi.org/10.1057/978-1-137-53675-4_5
2. Mardhani D., Josias A., Runturambi S., Hanita M. Security and Defense in National Resilience Studies to Realize a National Security System. *Jurnal Pertahanan dan Bela Negara*. 2020. Vol. 10. No 3. P. 267–286.
DOI: <https://doi.org/10.33172/jpbh.v10i3.1112>
3. Scharte B. Resilience Misunderstood? Commenting on Germany's National Security Strategy. *European Journal for Security Research*. 2023. Vol. 8. P. 63–71.
DOI: <https://doi.org/10.1007/s41125-023-00095-1>
4. Fjäder C. The nation-state, national security and resilience in the age of globalization. *Resilience*. 2014. Vol. 2. Iss. 2. P. 114–129.
DOI: <https://doi.org/10.1080/21693293.2014.914771>
5. Chandler D. Resilience and human security: The post-interventionist paradigm. *Security Dialogue*. 2012. Vol. 43. No 3. P. 213–229.
DOI: 10.1177/0967010612444151
6. Пирожков С. І. Національна стійкість України: стратегія забезпечення. *Український географічний журнал*. 2022. № 2. С. 3–10.
DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2022.02.003>

7. Резнікова О. О. Національна стійкість в умовах мінливого безпекового середовища : монографія. Київ : НІСД, 2022. 532 с.
DOI: <https://doi.org/10.53679/NISS-book.2022.01>
8. Стійкість економіки: оцінювання та забезпечення : монографія / А. В. Бойко, Д. Б. Шкуропадська, Ю. А. Гладка та ін. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. 444 с.
DOI: <http://doi.org/10.31617/m.knute.2019-891>
9. Бойко А. В. Забезпечення стійкості національної економіки. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2017. № 4. С. 16–27.
10. Маргасова В. Г. Система забезпечення стійкості національної економіки та її безпеки: теорія, методологія, практика управління : монографія. Чернігів : Десна Поліграф, 2014. 416 с.
11. Тишук Т. А. Пріоритети забезпечення зовнішньої стійкості економіки України. *Стратегічні пріоритети*. 2013. № 1. С. 52–60. URL: https://philosophy.karazin.ua/ua/kafedra/staff_pol/books/Vinnukova/vinnukova5.pdf#page=52
12. Назаров М. С. Національна стійкість України: від концептуальних засад до практичної реалізації. *Полімікус*. 2020. Вип. 2. С. 64–69.
DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-9616-2020-2-64-69>
13. Ripsman N. M., Paul T. V. *Globalization and the National Security State*. Oxford : Oxford University Press, 2010. 296 p.
14. Resilience: International Policies, Practices and Discourses. *Journal Homepage*. URL: <https://www.tandfonline.com/journals/resi20>
15. Chandler D., Coaffee J. (Eds.) *The Routledge Handbook of International Resilience*. 1st ed. London : Routledge, 2017. 420 p.
16. Overview Paper on Resilient Economies and Societies: Meeting of the OECD Council at Ministerial Level (Paris, 6–7 May 2014). *OECD*, 2014. 81 p. URL: <https://www.slideshare.net/slideshow/mcm-2014strategicorientationssg/37961765>
17. Resilience, civil preparedness and Article 3. *North Atlantic Treaty Organization (NATO)*. 2023. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_132722.htm
18. Manca A., Benczur P., Giovannini E. Building a Scientific Narrative Towards a More Resilient EU Society. Part 1: a Conceptual Framework. Brussels : JRC Publications Repository, 2017. P. 3–14. URL: <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC106265>
19. Svitková K. Resilience in the National Security Discourse. *Defense and Strategy*. 2017. Vol. 1. P. 21–42.
20. Comprehensive Economic Development Strategy (CEDS). The U. S. Economic Development Administration. URL: <https://www.eda.gov/resources/comprehensive-economic-development-strategy>

REFERENCES

- Boiko, A. V. "Zabezpechennia stiiikosti natsionalnoi ekonomiky" [Ensuring the Resilience of the National Economy]. *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo*, no. 4 (2017): 16-27.

- Boiko, A. V. et al. *Stiikist ekonomiky: otsiniuvannia ta zabezpechennia* [Economic Sustainability: Assessment and Assurance]. Kyiv: Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t, 2021. DOI: <http://doi.org/10.31617/m.knute.2019-891>
- "Comprehensive Economic Development Strategy (CEDs)". The U. S. Economic Development Administration. <https://www.eda.gov/resources/comprehensive-economic-development-strategy>
- Chandler, D. "Resilience and human security: The post-interventionist paradigm". *Security Dialogue*, vol. 43, no. 3 (2012): 213-229. DOI: [10.1177/0967010612444151](https://doi.org/10.1177/0967010612444151)
- Chandler, D., and Coaffee, J. *The Routledge Handbook of International Resilience*. London: Routledge, 2017.
- Fjader, C. "The nation-state, national security and resilience in the age of globalization". *Resilience*, vol. 2, no. 2 (2014): 114-129. DOI: <https://doi.org/10.1080/21693293.2014.914771>
- Manca, A., Benczur, P., and Giovannini, E. "Building a Scientific Narrative Towards a More Resilient EU Society. Part 1: a Conceptual Framework". Brussels : JRC Publications Repository, 2017. <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC106265>
- Mardhani, D. et al. "Security and Defense in National Resilience Studies to Realize a National Security System". *Jurnal Pertahanan dan Bela Negara*, vol. 10, no. 3 (2020): 267-286. DOI: <https://doi.org/10.33172/jpbh.v10i3.1112>
- Marhasova, V. H. *Systema zabezpechennia stiikosti natsionalnoi ekonomiky ta yii bezpeky: teoriia, metodolohiia, praktyka upravlinnia* [The System of Ensuring the Stability of the National Economy and Its Security: Theory, Methodology, Management Practice]. Chernihiv: Desna Polihraf, 2014.
- Nazarov, M. S. "Natsionalna stiikist Ukrainy: vid kontseptualnykh zasad do praktychnoi realizatsii" [National Resilience of Ukraine: From Conceptual Foundations to Practical Implementation]. *Politikus*, no. 2 (2020): 64-69. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-9616-2020-2-64-69>
- "Overview Paper on Resilient Economies and Societies: Meeting of the OECD Council at Ministerial Level (Paris, 6-7 May 2014)". *OECD*, 2014. <https://www.slideshare.net/slideshow/mcm-2014strategicorientationssg/37961765>
- Pyrozhekov, S. I. "Natsionalna stiikist Ukrainy: stratehiia zabezpechennia" [National Resilience of Ukraine: Strategy Implementation]. *Ukrainskyi heohrafichnyi zhurnal*, no. 2 (2022): 3-10. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2022.02.003>
- "Resilience, civil preparedness and Article 3". *North Atlantic Treaty Organization (NATO)*. 2023. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_132722.htm
- "Resilience: International Policies, Practices and Discourses". *Journal Homepage*. <https://www.tandfonline.com/journals/resi20>
- Reznikova, O. O. *Natsionalna stiikist v umovakh minlyvoho bezpekovoho seredovyshcha* [National Stability in the Conditions of a Changing Security Environment]. Kyiv: NISD, 2022. DOI: <https://doi.org/10.53679/NISS-book.2022.01>
- Ridley, G. "Resilience and National Security". In *The Palgrave Handbook of Security, Risk and Intelligence*, 79-98. London: Palgrave Macmillan, 2017. DOI: https://doi.org/10.1057/978-1-137-53675-4_5
- Ripsman, N. M., and Paul, T. V. *Globalization and the National Security State*. Oxford: Oxford University Press, 2010.
- Scharte, B. "Resilience Misunderstood? Commenting on Germany's National Security Strategy". *European Journal for Security Research*, vol. 8 (2023): 63-71. DOI: <https://doi.org/10.1007/s41125-023-00095-1>
- Svitkova, K. "Resilience in the National Security Discourse". *Defense and Strategy*, vol. 1 (2017): 21-42.
- Tyshchuk, T. A. "Priorytety zabezpechennia zovnishnyoi stiikosti ekonomiky Ukrainy" [Priorities of Ensuring the External Stability of the Economy of Ukraine]. *Stratehichni priorytety*, no. 1 (2013): 52-60. https://philosophy.karazin.ua/ua/kafedra/staff_pol/books/Vinnukova/vinnukova5.pdf#page=52